

ZÁGRÁBI HÉTVÉG

Irta: *Marék Antal*

1939 augusztus 26.

EURÓPA a béke utolsó óráit él. Távolról már hallatszik az elkövetkezendő események tompa dübörgése. Az ég és a föld morajlik, a tornyosuló felhők mögött vígasztalanul elveszett a nap. Miért is indulunk hát hétvégre, mikor minden pillanatban kitörhet a háború? De némi gyakorlatunk van mult év ősze óta ezen a téren. Capri apró piazzáján olvastuk az olasz lapok kiáltó címeit: Hitler Prágában. Magyar honvédek megindultak Kárpátalja felé. Részleges magyar-lengyel mozgósítás. Akkor két nap, két éjjel utaztunk, hogy felajánljuk szolgálatainkat a hazának. Most két gondtalan napot akarunk, rádió nélküi, újság nélkül, járni az öreg utcákat, galambokat etetni a Griccsen, sétálni a Tuskanác fái között.

Az utolsó rémhír a Keleti pályaudvaron ér. Katonaköteleseket nem engednek keresztül a határon. Mindegy, legfeljebb lekanyarodunk Pécsre, olyan mindegy. Úgyis olyan hasonlatosak ezek a déli városok, hol a mult hangulata ölelkezik a modern élet diadalmasan égető építészeteivel. De nincs semmi baj. Meglepő nyugalom a határ mentén, seholsem találkozunk éneklő katonavonatokkal, zöld ládás bevonulókkal, sűrű asszonyokkal és kipirult arcú leányokkal. A földek békésen érő terményekkel, vagy kifosztottan húznak el mellettünk. A réteken fehér vászonruhás, piros fejkendős asszonyok gereblyézik a szénát és integetnek az elsuhanó vonat felé. Békés táj ez.

Váltók kattognak, sínpárok sűrűsödnek, házak jönnek és hatalmas, ismeretlen rendeltetésű tartályok, utcák tűnnek elő és kanyargó villamosok. Ez már a horvát főváros, a fehér Zágráb, ahogyan a háború előtt nevezték.

Az utas elindul, gyanútlanul, menekülésszerűen és nem is sejti, hogy történelmi pillanatban érkezik. Valami nyugtalanság terjeng a városon. Az utcán csoportosuló emberek, akik heves, délolaszra emlékeztető taglejtésekkel magyaráznak valamit. Elfordulunk: hiába jöttünk ide, a világválság itt is utólért bennünket.

De délután, amikor a Vecser megjelenik, meggyőződünk ennek az ellenkezőjéről. A horvátokat a világháború kitörésének pillanatában is a horvát szabadság kérdése érdekli. A szerb-horvát megegyezés meg-

történt, az emberek szétkapkodják az üvöltöző gyerekrikancsoktól az újságot. Az első oldal vörös betűi a Banovina Hrvatska visszatértét rikoltja és a parlament feloszlataásáról ad hírt. Ugyanott a térkép, amely az új horvát bánságot ábrázolja le Dubrovnikig. Az arcokon sugárzik a boldogság, a jobb jövő reményében ébredő hit.

Volt egy történelmi pillanat, amikor a magyar kormány a horvátok elszakadásába is beleegyezett volna egy szövetségi viszony, Fiume és a magyar tengerpart fenntartása mellett. Sajnos, a bécsi katonai kamarilla Batthyány jószándékát elgáncsolta. Annál jobban értékeljük az idő távlatából Batthyány lojális engedékenységét. Az illir mozgalom sikertelenségét kétségtelenül az magyarázza, hogy féktelen területi igényekkel veszélyeztették a magyarság középeurópai politikai helyzetét. A szerb, bosnyák, horvát egyesülés csiráját Apponyi György kancellársága alatt vetették el. A bomlás folyamata — sajnálatunkra — már akkor megkezdődött, de csak a világháború befejezése után fejeződött be.

Nem azért jöttünk, hogy politizáljunk, de észre kellett vennünk egyet-mást és emlékeznünk kellett hajdani kapcsolatainkra.

Szemközt a szállóival az egyik emeletes épületben valami legényegylet, tagjai rajzanak az utcán. Az ablakokban egymás hegyén-hátán szoronganak a legények és nézegetik az utca életét. A kapu előttiek hevesen vitatkoznak valamin, amikor hogy-hogy nem, közéjük kerül egy rendőr. Nem tudom mit mond a rend őre, csendre inti-e őket, vagy a járdát szeretné szabadabbá tenni a járókelők számára. A következő pillanatban tízen is nekiesnek, heves mozdulatokkal hadonásznak az orra előtt. Az egyik dalmát sapkás már leszorítja a járdáról. A rendőr védekezően maga elé tartja a kezét és lassan hátrál. Szerencsére jön egy villamos és ez kettéválasztja a vitatkozókat. A rendőr nem sokat gondolkodik, felkapaszkodik szabálytalan oldalon a villamos lépcsőjére és angolosan távozik. A legények hiába keresik, nincs sehol. Nálunk ez nem ment volna ilyen egyszerűen. Pár perc múlva felzúgott volna a rendőri autó félelmetes bűgása.

Persze itt nincs minden úgy, mint nálunk. A közlekedési rendőr nem szalutál, mikor kérdezzük tőle valamit. De mégis, amikor megköszönjük, tesz egy mozdulatot fehér sapkája felé. Megvakarja a fületövét.

Minden magyar tudja, hogy Jellasics ércszobrának kivont kardja Magyarország felé mutat. E harcos mozdulat kedvéért hátat fordít ló és lovasa annak, aki az állomás felől érkezik. Modortalan a szobor, de szorongó érzéseinket egy-kettőre elűzi a — galambok. A szobrot és az egyenesen kinyújtott kardot megszállják a tarka madarak, ott tollászkodnak és alszanak a déli verőfényben és enyhítik a hősies pózt.

A Jellasics-tér egyébként az, ami a Piazza Colonna Rómában, a Place de la Concorde Párisban. Innen látszik a Dóm két gótikus tornya,

ahogyan a modern sokemeletes épületek mögül kétségbeesetten nyújtózkodik. Innen indul el az Ilica, a zágrábi Kossuth Lajos-utca, amelynek forgalma a mi Váci-utcánk déli forgalmára emlékeztet. Hatalmas méretű, a téren egymást követő kávéházak sora jelzi Budapest és Bécs közelségét. Este a Felsővárosban szabadtéri előadásra gyülekeztünk. A bányáság épületének komor hosszú homlokzatának mélyedéseiben galambok aludtak. A Márk-templom a háttér, amelynek tetején színes cserepekből kirakott két címer csillog a reflektorok fényében. A templom oldalának félköralakú beszögellésében misztikus zöld fényben Mária-szobor áll. Itt van a színpad a templom előtt, a tribünök sorai pedig szemközt emelkednek a magasba. Ideális szabadtéri előadásra alkalmas hely ez.

Ami először feltűnik az, hogy a négyszögletű tér ablakai üresek, nem lepik el kíváncsian potyázó nézők. A pesti ember megtöltötte volna rokonaival és ismerőseivel az ablakokat. És még valami. Nem láttam fegyelmezettebb közönséget a horvátnál. Bár az előadás kezdetének jelzett időpontja régen elmúlt, senki sem türelmetlenkedett.

A nemzeti táncok, amiket a színház tagjai táncoltak, oly ismerősök voltak, mintha valamikor láttam volna már. De mégis mások... A karsztok kövein nem úgy táncolnak, mint a szlavón föld selymes, puha földjén. A dalmátok másképpen, mint a sesztinabeliek. De ősi, egy szerződés ez, északtól le délig, az angol partvidéktől a dalmátig, kelet parasztjától a nyugat parasztjáig. A régi istria tánc motívumai is oly ismerősök. Az egész Ples lelke egy Freudenreich Alexander nevű úr, aki konferált, öreg urat játszott egy kedves, népies játékban, táncolt a szlovéniai kolóban, bevezetőt mondott és rendezett. Ott láttuk még jóformán mindegyik táncsoportban meglehetősen jól és ügyesen táncolni.

A Szent Márk-templom kivilágított órája tizenegyre járt, mikor hazaindulunk. A bolthajtásban, ahol a Mária kegykép előtt előbb még gertyák százai lobogtak, most csend és sötétség hallgatódzik. De világít az isteni anya arca örökkévalóan.

Lent a téren és a környező utcákon folyik az élet. Az emberek járják a kivilágított utcákat, színültig megtöltik a vendéglőket és büfféket, valamint a szórakozóhelyeket. Csebabcsicsit esznek és nehéz dalmát bort isznak hozzá.

A horvát főváros szórakozik...

Augusztus 27.

A Jellasics-téren lévő piacon ezen a vasárnapon is színes tömeg kavargó a reggeli órákban. A különböző népviseletben ácsorgó parasztok tarka képében uralkodik a fehér vászonruha. A nők lábán piros szalagból kötött harisnyatartó kötése rikít. Szőkék és kékszeműek, békések és mosolygósak. De mindenki más is mosolyog ezen a reggelen. Az emberek még az előző nap eseményének hatása alatt állanak. Valami dön-

tően fontos történet velük s ebben egy szebb és igazabb élet körvonalait látják kibontakozni. A piacon sok az erdei ciklámen, nem is láttam még sehol ilyen szép példányokat. Három dinárért markunkba nyomja az asszony a gondosan összekötözött apró csokrok tömegét. Most már indulhatunk.

Itt-ott kong a harang, árad a város felett, erősödik és elvész, de mindenképpen az Istennek tartozó kötelességeinkre figyelmeztet. A Dómba megyünk misére, melyet István királyunkról neveztek el. A legtisztább gótika ez, hol magasba szökken az élet vágyódása a nyugalom és a tisztaság égi tájai felé. Csodálatosképpen a zágrábiak nem nagyon járnak a Dómba, idegenek töltik meg a padokat. A zágrábiak jobban kedvelik a kis templomokat, hol közelebb jutnak az Istenhez. Itt több áhítatot nyer a hívő, a kopott freskók és a szüette padok között. A kóruson a környék ismerős fiatalsága énekel szent énekeket, ismerős és megbecsült az öreg miséző pap és a szomszéd a padban. Zsúfoltak ezek a kis templomok áhítatos lélekkel imádkozó hívekkel.

A Dóm felett lévő színes ablaküvegen Szent István felajánlja a koronát Istennek. Megható találkozás ez az első magyar királlyal. De nem ez az egyetlen magyar emlék, hiszen Frangepán, Zrínyi Miklós, Bakács Tamás emléke is kísért. Legendáikban pedig Mátyás király emléke él, ki híres fekete seregével alszik a barlangban, hosszú fehér szakálla sepi az asztalt. Ha szükség lesz rá, felébred Mátyás, élére áll a fekete seregnek s akkor jaj az ellenségnek. A Hrvatski Dnevnik pedig Gjuro (György) Szabóról közöl hosszabb cikket, aki a zágrábi história legalaposabb ismerője.

A Zbor, a zágrábi vásár meglehetősen kevés élményt nyújt. Olasz, cseh-morva, német, francia pavillonok sorakoznak a kiállítási területen. Régen, a háború előtt a Zbor nagyobb esemény volt. A nép késő estig táncolt, mulatott, szórakozott, nemzeti ételeket evett és boldog bizakodással ürfittette poharát. Akkor még béke volt...

Még galambokat etetünk a Griccsen. Azt képzeljük, hogy nem lesz semmi baj. Gyönyörű ez a nyárvégi délután, a nap aransugarai szét-szórják lábaink elé a levelek kicsi árnyékait. A Márk-templom felől óraütések libbennek a város felé, tompa utózengeüket elkapja a Sijeme felől támadt enyhe szellő. Ezek a béke utolsó órái. Szinte ünnepélyesen múlnak ezek az órák. Holnap újra otthon vagyunk, megszokott újságunk és rádiókészülékünk mellett, barátaink és ellenségeink között. Vállaljuk a magyarság sorsközösségét, bármilyen történések is. Fáj ez a búcsú. A galambok alighogy odébb rebbennek, amikor felállunk, hogy visszamenjünk a szállodába.